

U S T A W A

z dnia

o zmianie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego

Art. 1. W ustawie z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. z 2017 r. poz. 1987) wprowadza się następujące zmiany:

- 1) w art. 8 uchyla się ust. 1b i 1c;
- 2) po art. 8a dodaje się art. 8b i art. 8c w brzmieniu:

„Art. 8b. 1. Dziecku matki pozbawionej wolności, wobec której stwierdzono nieważność orzeczenia, które przebywało wraz z matką w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia lub którego matka, w okresie ciąży, przebywała w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia, przysługuje od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę.

2. Przepisy art. 8 ust. 1 zdanie drugie, ust. 2 oraz ust. 2d–5 stosuje się odpowiednio.

3. Stwierdzenie nieważności orzeczenia, z uwzględnieniem art. 3 ust. 1, może nastąpić także na wniosek dziecka, o którym mowa w ust. 1, a w razie jego śmierci, także na wniosek jego małżonka, dzieci i rodziców.

Art. 8c. 1. Osobie o potwierdzonym statusie działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych na podstawie ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych (Dz. U. poz. 693 i 1220 oraz z 2017 r. poz. 1386) przysługuje od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, wynikłe z represji za działalność, o której mowa w art. 2 i art. 3 tej ustawy.

2. Przepisy art. 8 ust. 1 zdanie drugie, ust. 2c i ust. 3–5 stosuje się odpowiednio.”;

- 3) w art. 11:
  - a) w ust. 1 wyrazy „art. 8–10” zastępuje się wyrazami „art. 8, art. 9 i art. 10”,
  - b) dodaje się ust. 3 w brzmieniu:

„3. Przepisy art. 8b mają odpowiednie zastosowanie wobec urodzonych w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia dzieci osób, o których mowa w ust. 1 i 2. Roszczenia o odszkodowanie i zadośćuczynienie nie przedawniają się.”.

Art. 2. W przypadku, gdy nieważność orzeczenia stwierdzono przed dniem wejścia w życie ustawy, żądanie odszkodowania lub zadośćuczynienia należy zgłosić w terminie trzech lat od dnia wejścia w życie ustawy.

Art. 3. Ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

UZASADNIENIE

Pierwszym z celów inicjatywy ustawodawczej jest realizacja postulatów zawartych w skierowanej do Marszałka Senatu petycji indywidualnej wniesionej w dniu 9 lutego 2017 r. W tym zakresie celem projektu ustawy jest przyznanie dzieciom matek, pozbawionych wolności na podstawie uznanych za nieważne orzeczeń, przebywających wraz z matką w więzieniach lub innych miejscach odosobnienia lub których matka w okresie ciąży przebywała w takich miejscach, uprawnień do odszkodowania lub zadośćuczynienia od Skarbu Państwa. W obecnym stanie prawnym osoby, które jako małoletnie były więzione wraz z matkami lub których matka przebywała w okresie ciąży w więzieniach, nie mogą dochodzić odszkodowania i zadośćuczynienia za okres własnego pobytu w więzieniach i miejscach odosobnienia. Projekt ustawy usuwa przeszkody uniemożliwiające dochodzenie roszczeń odszkodowawczych przez osoby pozbawione tego uprawnienia w latach poprzedzających przemiany ustrojowe w Polsce.

Założenie racjonalnego ustawodawcy, jak również wartości konstytucyjne demokratycznego państwa prawnego wyrażone w art. 2 Konstytucji w powiązaniu z gwarancjami nietykalności i wolności osobistej z art. 41 Konstytucji, uzasadniają umożliwienie przez ustawodawcę, aby dzieci które jako małoletnie były więzione na mocy uznanych za nieważne orzeczeń sądowych, mogły ubiegać się o odszkodowanie i zadośćuczynienie, gdyż zarówno one jak i ich rodzice byli bezprawnie pozbawieni wolności. Należy też uznać, że każdy bezprawny pobyt człowieka, niezależnie od jego stopnia rozwoju, w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia, związany ze stosowaniem przez państwo represji wobec jednostek, stanowi naruszenie konstytucyjnego prawa podmiotowego do godności ludzkiej wyrażonego w art. 30 Konstytucji.

Projekt ustawy, poprzez znowelizowanie ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, rozszerza katalog osób mogących ubiegać się na drodze sądowej o odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, wynikłe z wykonania uznanego za nieważne orzeczenia sądowego. Zgodnie z projektem ustawy będą to osoby, które wraz z matkami przebywały w więzieniach lub innych miejscach odosobnienia oraz osoby, których matka w okresie ciąży przebywała w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia. O uznanie orzeczenia wydanego wobec rodzica za nieważne będzie mogło wystąpić dziecko osoby niesłusznie skazanej (w razie jego śmierci także na wniosek jego małżonka, dzieci i rodziców), które przebywało z rodzicem w więzieniu lub miejscu odosobnienia.

Ustawa o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego uznaje za nieważne orzeczenia wydane przez polskie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub przez organy pozasądowe w okresie od rozpoczęcia ich działalności na ziemiach polskich, począwszy od 1 stycznia 1944 r. do 31 grudnia 1989 r., jeżeli czyn zarzucany lub przypisany był związany m.in. z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego albo orzeczenie wydano z powodu takiej działalności (art. 1 ust. 1). Dalej ustawa ta przewiduje, że osobie, wobec której stwierdzono nieważność orzeczenia, przysługuje odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę. W przypadkach określonych w ustawie, możliwość złożenia wniosku o uznanie za nieważne orzeczenia oraz roszczenie odszkodowawcze przysługują także krewnym osoby, wobec której stwierdzono nieważność wydanego orzeczenia. Żądanie odszkodowania lub zadośćuczynienia należy zgłosić w terminie roku od daty uprawomocnienia się orzeczenia, którego nieważność stwierdzono. Przepis art. 11 ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego stanowi w ust. 1, że przepisy art. 8–10 mają zastosowanie również wobec osób, co do których zachodzą przesłanki do stwierdzenia nieważności orzeczenia, jeśli oskarżonego uniewinniono lub postępowanie umorzono (z powodów, o których mowa art. 17 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k) i nie zostało prawomocnie zasądzone odszkodowanie i zadośćuczynienie, a osoby te były zatrzymane lub tymczasowo aresztowane.

Projekt ustawy przyznaje możliwość dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia dzieciom matek pozbawionych wolności na podstawie uznanych za nieważne orzeczeń, przebywającym w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia wraz z matkami oraz osobom, których matka w okresie ciąży przebywała w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia (art. 8b ust. 1). W tym drugim aspekcie projekt wyraża wprost możliwość dochodzenia roszczeń także przez dzieci poczęte, a nie narodzone w więzieniu, przyjętą już w orzecznictwie sądów administracyjnych na gruncie ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (wyroki NSA z dnia 23 marca 2006 r., II OSK 571/05, II OSK 601/05 i II OSK 703/05 oraz z dnia 20 lipca 2006 r. II OSK 986/05 i z dnia 5 kwietnia 2007 r. II OSK 596/06).

Poprzez odpowiednie stosowanie art. 8 ust. 1 zdanie drugie projekt umożliwia w przypadku śmierci osoby uprawnionej dochodzenie roszczeń przez jej małżonka, dzieci i rodziców (art. 8b ust. 2).

Poprzez odpowiednie stosowanie art. 8 ust. 2 oraz ust. 2d–5 zachowana zostaje procedura oraz właściwość sądów dla dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia przewidziana w ustawie w dotychczasowym brzmieniu, a także znajdzie zastosowanie przepis, zgodnie z którym nowych rozwiązań nie stosuje się do osób, których działalność, w okresie będącym podstawą stwierdzenia nieważności orzeczenia albo uznania za nieważne decyzji określonej w ust. 1, stanowiła zaprzeczenie działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (art. 8b ust. 2).

W przypadku braku uznania za nieważne orzeczenia wydanego wobec matki, co stanowi przesłankę dochodzenia odszkodowania lub zadośćuczynienia przez jej dziecko, projekt umożliwia dziecku wystąpienie z wnioskiem o stwierdzenie takiej nieważności (w razie śmierci dziecka także na wniosek jego małżonka, dzieci i rodziców) – art. 8b ust. 3.

Projekt zakłada możliwość dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia przez dzieci matek, w stosunku do których zachodzą przesłanki do stwierdzenia nieważności orzeczenia, jeżeli oskarżoną uniewinniono lub postępowanie umorzono z powodów, o których mowa w art. 17 § 1 pkt 1 i 2 Kodeksu postępowania karnego, i nie zostało prawomocnie zasądzone odszkodowanie i zadośćuczynienie, a matki te były zatrzymane lub tymczasowo aresztowane. Projekt zakłada także możliwość dochodzenia roszczeń wobec matek pozbawionych wolności bez przeprowadzenia zakończonego orzeczeniem postępowania. W tym celu projekt zmienia art. 11 ustawy i dodaje do niego ust. 3

Zmiana ust. 1 w art. 11 ma charakter techniczno-legislacyjny. W konsekwencji dodania nowego art. 8b koryguje odesłanie. Uwzględnia też, iż w obowiązującym stanie prawnym odesłanie w zakresie art. 8a (tak jak odesłanie w zakresie art. 8b) jest odesłaniem zbyt szerokim. Prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia osoby pełniącej czynną służbę wojskową, do której odbycia została powołana za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, nie jest uzależnione od wcześniejszego stwierdzenia nieważności orzeczenia.

Drugi aspekt inicjatywy ustawodawczej wiąże się z poszerzeniem zakresu podmiotowego ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego o osoby,

które otrzymały status działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych na podstawie ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych.

Nowododawany art. 8c przyjmuje założenie, zgodnie z którym osobie o potwierdzonym statusie działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych przysługuje od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, wynikłe z działalności lub represji, o których mowa w tej ustawie. Same zasady nabywania statusu działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych określa ustawa z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych. Jej celem jest przyznanie szczególnego statusu osobom angażującym się w latach 1956–1989 w działalność antykomunistyczną. Ustawa ta wprowadza precyzyjne procedury pozwalające na weryfikację działalności lub represji będących podstawą potwierdzenia statusu takich osób. Jeśli przyjąć, że jednym z celów ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego jest usunięcie przeszkód uniemożliwiających dochodzenie roszczeń odszkodowawczych przez osoby pozbawione tego uprawnienia w latach poprzedzających przemiany ustrojowe w Polsce, to wprowadzenie nowego art. 8c uznać trzeba za szczególnie uzasadnione.

Przedstawiana nowelizacja wprowadza też do ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego zmianę techniczno-porządkową. Zakłada przywrócenie ustawie zgodności z zasadami techniki prawodawczej, poprzez uchylenie w art. 8 ust. 1b i 1c, odwołujących się do ust. 1a, uznanego wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego w sprawie P 21/09 za niezgodny z Konstytucją (utracił moc 10 marca 2011 r.).

Projekt ustawy przesądza w sposób jednoznaczny, że w przypadku gdy orzeczenie, na podstawie którego uprawniony (dziecko więzione wraz matką) miałby uzyskać odszkodowanie lub zadośćuczynienie, zostało uznane za nieważne przed wejściem w życie projektowanej ustawy, to żądanie odszkodowania lub zadośćuczynienia należy wnieść w przeciągu trzech lat od wejścia w życie ustawy (przepis przejściowy art. 2). Mechanizm zapewni ujawnienie większości roszczeń wobec Skarbu Państwa w terminie trzech lat od wejścia w życie ustawy, zmniejszając niepewność związaną z wypłatami w długim okresie.

Jednocześnie stworzy uprawnionym realną możliwość powzięcia wiadomości o zmianach w prawie i złożenia stosownego wniosku.

Projekt zakłada wykorzystanie wobec chronionej grupy osób mechanizmu zawartego w ustawie o uznaniu za nieważne orzeczeń, tzn. roszczenia dochodzonego na drodze sądowej. Zapewnia to, że osoby te będą mogły uzyskać świadczenia w rozmiarze uwzględniającym indywidualne doświadczenia związane z pobytem w więzieniach i innych miejscach odosobnienia, a także z represjami, o których mowa w art. 2 i 3 ustawy o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych.

Projekt poprzez rozszerzenie zakresu podmiotów uzyskujących ochronę na gruncie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń, i umożliwienie chronionej grupie osób uzyskania odszkodowania i zadośćuczynienia od Skarbu Państwa, zapewni wzrost poczucia sprawiedliwości społecznej. Zostanie to zrealizowane poprzez odczucia osób, które w sposób osobisty doświadczyły szkód i krzywdy i które potencjalnie uzyskają ich rekompensatę, jak i osób trzecich zauważających poczuwanie się do odpowiedzialności Państwa Polskiego za szkody i krzywdy wyrządzone w przeszłości.

Stanowiska do projektu z druku senackiego 480 (przed pierwszym czytaniem projektu w komisjach senackich – zawierającym rozwiązania związane z odszkodowaniem i zadośćuczynieniem dla osób więzionych jako dzieci wraz z matkami) przekazali: Minister Sprawiedliwości, Minister Rozwoju i Finansów, Instytut Pamięci Narodowej, Sąd Najwyższy, Rzecznik Praw Obywatelskich, Szef Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, Prokuratoria Generalna Rzeczypospolitej Polskiej, Krajowa Rada Sądownictwa, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Stowarzyszenie Wolnego Słowa, NSZZ Solidarność, Fundacja Ośrodka Karta, Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów oraz Związek Inwalidów Wojennych RP. Co do zasady przekazane opinie odniosły się pozytywnie do projektu. Dodatkowe szczegółowe uwagi przedstawili: Minister Sprawiedliwości, Sąd Najwyższy, Rzecznik Praw Obywatelskich, Szef Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, Prokuratoria Generalna Rzeczypospolitej Polskiej oraz Stowarzyszenie Wolnego Słowa. Minister Rozwoju i Finansów odniósł się do skutków finansowych ustawy. Instytut Pamięci Narodowej wskazał na krąg osób – beneficjentów ustawy. Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów oraz Związek Inwalidów Wojennych RP nie zgłosili uwag.

W projekcie uwzględniono uwagi Szefa Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych oraz Ministra Sprawiedliwości dotyczące konieczności jednoznacznego przesądzenia, że odszkodowanie i zadośćuczynienie przysługuje za bezprawne pozbawienie wolności, a tym samym, że istotą wprowadzanych zmian jest fakt przebywania, wraz z matką w stosunku do której stwierdzono nieważność orzeczenia, w więzieniu (także jako *nasciturus*) a nie sam fakt urodzenia się w więzieniu.

Nie uwzględniono tych uwag Ministra Sprawiedliwości, które odnosiły się do użytej w ustawie terminologii – „więzienie lub inne miejsca odosobnienia”. Przyjęto, że kontekst normatywny przepisów i terminologia już obowiązujących przepisów ustawy o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego, ustawy o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych oraz ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych uzasadnia zastosowane określenia.

Nie podzielono zastrzeżeń Ministra Sprawiedliwości i Rzecznika Praw Obywatelskich, co do techniczno-legislacyjnych aspektów przyjętych w projekcie odesłań.

Nie uwzględniono krytycznej uwagi Sądu Najwyższego co do wprowadzenia możliwości składania wniosku o stwierdzenie nieważności orzeczenia – w razie śmierci dziecka – przez jego małżonka oraz jego dzieci lub rodziców.

Negatywnie ustosunkowano się do sugestii Sądu Najwyższego co do poszerzenia zakresu podmiotowego ustawy o dzieci osadzone w więzieniach razem z matkami, z uwagi na działalność niepodległościową ojca. Według projektodawców ingerencji ustawodawcy wymaga rozpoznany i realny problem dzieci matek pozbawionych wolności na podstawie uznanych za nieważne orzeczeń.

Stowarzyszenie Wolnego Słowa postulowało poszerzenie materii projektu o propozycję „uznania za nieważne wszystkich decyzji organów ścigania, prokuratury, sądów o rekwizycji, konfiskacie i zaborach rzeczowych” a w konsekwencji o ich zwrocie lub zwrocie ich równowartości. Uwagi nie uwzględniono.

Prokuratoria Generalna Rzeczypospolitej Polskiej w swoim stanowisku zasugerowała uzupełnienie uzasadnienia do projektu ustawy i przedstawiła dodatkowe argumenty za wprowadzeniem zmian przede wszystkim związanych z możliwością dochodzenia roszczeń

przez osoby, których matka przebywała w więzieniu w okresie ciąży. Uwagi te wykorzystano.

Nadesłane w ramach konsultacji opinie i uwagi są zamieszczone na senackiej stronie internetowej.

Poszerzenie zakresu podmiotowego ustawy o osoby o potwierdzonym statusie działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych na podstawie ustawy o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych nastąpiło w wyniku poprawki zgłoszonej podczas pierwszego czytania projektu ustawy (na posiedzeniu połączonych komisji senackich, przed jego rozpatrzeniem przez Senat), w następstwie powtórzenia rozwiązania przyjętego przez Senat w projekcie ustawy o zmianie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego wniesionego do Sejmu uchwałą Senatu z dnia 9 czerwca 2016 r. W tym zakresie wniesiony projekt uwzględniał postulaty Stowarzyszenia 13 grudnia.

Przedmiot projektowanej regulacji nie jest objęty prawem Unii Europejskiej.

<p>Tytuł projektu: ustawa o zmianie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego</p> <p>Przedstawiciel wnioskodawcy: senator Robert Mamątow</p> <p>Osoby odpowiedzialne za projekt w Biurze Legislacyjnym: Szymon Giderewicz, legislator, tel. 22 694 9097 Katarzyna Majewska, ekspert ds. OSR, tel. 22 694 9259</p>	<p>Data sporządzenia: 13 października 2017 r.</p> <p>Źródło: petycja</p> <p>Nr druku: 480, 480S</p>
--	--

OCENA SKUTKÓW REGULACJI

1. Jaki problem jest rozwiązywany?

W obecnym stanie prawnym osoby, które jako dzieci wraz z matkami (wobec których stwierdzono nieważność orzeczeń wydanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego) przebywały w więzieniach, nie mogą dochodzić odszkodowań i zadośćuczynienia za poniesione w związku z tym szkody i doznane krzywdy.

Na powyższy problem zwrócił uwagę autor petycji, która wpłynęła do Senatu RP. Autor petycji jako przykład opisał doświadczenia swojej rodziny. Jego matka, będąc z nim w 9 miesiącu ciąży, została skazana za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego na karę śmierci. Autor petycji urodził się i przez 8 miesięcy przebywał wraz z matką w więzieniu, następnie został rozdzielony z matką i ponad rok spędził w więziennym żłobku. Dopiero po tym czasie przekazano go pod opiekę siostrze matki.

Kolejnym problemem, który ma na celu rozwiązać projektowana ustawa, jest fakt, że w przypadku części osób o potwierdzonym statusie działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych dochodzenie roszczeń od Skarbu Państwa za szkody i krzywdy wynikłe z represji za działalność antykomunistyczną jest utrudnione – na podstawie przepisów ogólnych np. ze względu na przedawnienie sprawy, na podstawie dotychczasowych przepisów zmienianej ustawy ze względu na to, że np. nie były one internowane.

2. Rekomendowane rozwiązanie, w tym planowane narzędzia interwencji, i oczekiwany efekt

Projektowane rozwiązanie polega na przyznaniu dziecku matki pozbawionej wolności, wobec której stwierdzono nieważność orzeczenia, które przebywało wraz z matką w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia lub którego matka, w okresie ciąży, przebywała w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia, możliwości dochodzenia od Skarbu Państwa odszkodowania za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę.

Do projektu wprowadzono również możliwość dochodzenia od Skarbu Państwa odszkodowania i zadośćuczynienia przez działaczy opozycji antykomunistycznej oraz osoby represjonowane z powodów politycznych. Jest to powtórzenie rozwiązania przyjętego przez Senat w projekcie ustawy o zmianie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego wniesionym do Sejmu uchwałą Senatu z dnia 9 czerwca 2016 r.

3. Jak problem został rozwiązany w innych krajach, w szczególności krajach członkowskich OECD/UE?

Ze względu na duże zróżnicowanie instytucji prawnych występujących w różnych systemach oraz specyfikę zagadnienia odstąpiono od dokonania porównania międzynarodowego.

4. Podmioty, na które oddziałuje projekt

Grupa	Wielkość	Źródło danych	Oddziaływanie
Dzieci matek pozbawionych wolności, wobec których stwierdzono nieważność orzeczenia, które przebywały z matkami w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia lub których matki w okresie ciąży przebywały w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia	W 2007 r. wielkość tej grupy oszacowano na około 40 osób . UdsKiOR do dnia dzisiejszego przyznał uprawnienia osób represjonowanych dla 37 osób , które przebywały z powodów	Informacja podana podczas wspólnego posiedzenia Komisji Ustawodawczej (396.) oraz Komisji Rodziny, Polityki Senioralnej i Społecznej (170.) VIII kadencji Senatu RP w dniu 8 lipca 2015 r. Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych	Możliwość uzyskania odszkodowania i zadośćuczynienia

	<p>komunistycznych wraz ze swoimi matkami w więzieniach (z tego: 33 osoby urodziły się w więzieniu, 3 przebywały w więzieniu jako dzieci, 1 przebywała w więzieniu wyłącznie w okresie prenatalnym).</p> <p>Wg informacji IPN 354 kobiet pozbawionych wolności w czasie przebywania w miejscu odosobnienia było w ciąży, urodziło tam dziecko lub przebywało z dziećmi urodzonymi na wolności. Przy czym nieważność orzeczenia stwierdzono tylko wobec 14 z nich. W przypadku pozostałych 340 kobiet nie odnaleziono informacji dot. nieważności orzeczenia.</p>	Instytut Pamięci Narodowej	
Sądy okręgowe lub wojskowe sądy okręgowe	45 sądów okręgowych oraz 2 wojskowe sądy okręgowe	Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości oraz Ministra Obrony Narodowej	Wzrost liczby rozpatrywanych spraw
Osoby z potwierdzonym statusem działaczy opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych, które nie mają możliwości dochodzenia roszczeń za szkody i krzywdy wynikłe z represji za działalność antykomunistyczną na podstawie dotychczasowych przepisów	600–700	Szacunki Stowarzyszenia „13 grudnia” – uzyskane w kwietniu 2016 r. w ramach konsultacji druku senackiego nr 109	Możliwość uzyskania odszkodowania i zadośćuczynienia

5. Informacje na temat zakresu, czasu trwania i podsumowanie wyników konsultacji

Opinię do projektu (objętego drukiem 480) przedstawili: Fundacja Ośrodka Karta, Instytut Pamięci Narodowej, Krajowa Rada Sądownictwa, Minister Rozwoju i Finansów, Minister Sprawiedliwości, NSZZ Solidarność, Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów, Prokuratoria Generalna RP, Rzecznik Praw Obywatelskich, Sąd Najwyższy, Stowarzyszenie Wolnego Słowa, Szef Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Związek Inwalidów Wojennych RP.

Wątpliwości **Sądu Najwyższego** budzi poszerzenie możliwości składania wniosku o stwierdzenie nieważności orzeczenia – w razie śmierci dziecka – na jego małżonka oraz jego dzieci lub rodziców.

Stowarzyszenie Wolnego Słowa przedstawiło propozycję uwzględnienia w projekcie uznania za nieważne wszystkich decyzji organów ścigania, prokuratury i sądów o rekwizycji, konfiskacie, zaborach rzeczowych oraz decyzji o konieczności ich zniszczenia, wraz z decyzją o zwrocie tych rzeczy lub zwrocie ich równowartości z odsetkami.

Prokuratoria Generalna RP zasygnalizowała, że projektodawca powinien szczegółowo uzasadnić podstawy dla możliwości dochodzenia roszczenia o odszkodowanie lub zadośćuczynienie przez dzieci objęte projektem.

W opinii **Szefa Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych** projektowane przepisy nie obejmują dzieci urodzonych na wolności, a następnie więzione wraz z matką, tym samym nie osiągają celu wskazanego w uzasadnieniu.

Minister Rozwoju i Finansów poinformował, że przewidywane wykonanie wydatków ustawy budżetowej na rok 2017 w części 15 – Sądy powszechne wskazuje na możliwość sfinansowania oszacowanych w projekcie skutków finansowych. Dalsze procedowanie ustawy powinno być jednak poprzedzone potwierdzeniem przez Ministra Sprawiedliwości, iż sfinansowanie skutków projektu w kolejnych latach będzie możliwe w ramach dostępnych w cz. 15 budżetu środków – bez konieczności ich zwiększenia.

Pozostałe podmioty przedstawiły informację o pozytywnej opinii lub braku uwag albo zgłosiły uwagi o charakterze legislacyjnym.

6. Wpływ na sektor finansów publicznych

(ceny stałe z 2017 r.)		Skutki w okresie 10 lat od wejścia w życie zmian [mln zł]											
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Łącznie (0-10)
Dochody ogółem		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
budżet państwa		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Wydatki ogółem		7,0	14,0	21,0	0	0	0	0	0	0	0	0	42,0
budżet państwa		7,0	14,0	21,0	0	0	0	0	0	0	0	0	42,0
Saldo ogółem		-7,0	-14,0	-21,0	0	0	0	0	0	0	0	0	-42,0
budżet państwa		-7,0	-14,0	-21,0	0	0	0	0	0	0	0	0	-42,0
Źródła finansowania:													
Dodatkowe informacje, w tym wskazanie źródeł danych i przyjętych do obliczeń założeń		<p>Projektowana ustawa spowoduje wzrost wydatków budżetu państwa związanych z wypłatą odszkodowań Skarbu Państwa.</p> <p>Należy podkreślić, że z uwagi na fakt, iż wysokość przyznanych odszkodowań jest wynikiem decyzji sądu, brak jest możliwości precyzyjnego oszacowania skutków finansowych proponowanych rozwiązań.</p> <p>Z danych Ministerstwa Sprawiedliwości – uzyskanych w związku z nowelizacją ustawy <i>o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego</i> objętą drukiem senackim nr 109 - wynika, że w 2015 r. odszkodowania lub zadośćuczynienia na mocy ww. ustawy przyznano 388 osobom a średnia wysokość przyznanego odszkodowania i zadośćuczynienia wynosiła 56,8 tys. zł. Dla porównania w 2012 r. średnia wysokość przyznanego na mocy ustawy odszkodowania wynosiła 30,6 tys. zł.</p> <p>I. Odszkodowania i zadośćuczynienia dla dzieci matek pozbawionych wolności, wobec których stwierdzono nieważność orzeczenia</p> <p>Przyjmując, że uprawnionych do odszkodowania i zadośćuczynienia na podstawie projektowanej ustawy byłoby około 40 osób oraz, że wysokość odszkodowań przyznawanych dzieciom osób represjonowanych byłaby na podobnym poziomie co wysokość odszkodowań przyznanych dotychczas na podstawie ww. ustawy, to skutki finansowe z tego tytułu wyniosłyby łącznie około 2,3 mln zł.</p> <p>II. Odszkodowania i zadośćuczynienia dla osób z potwierdzonym statusem działaczy opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych</p> <p>Przyjmując podaną przez Stowarzyszenie „13 grudnia” liczbę osób, które nie mogły ubiegać się o odszkodowanie i zadośćuczynienie za represje za działalność antykomunistyczną na podstawie dotychczasowych przepisów (700 osób) oraz średnią wysokość odszkodowania na poziomie 56,8 tys. zł, skutki finansowe z tego tytułu wyniosłyby łącznie około 39,8 mln zł.</p> <p>Łączny wzrost wydatków z obu tytułów, uwzględniając powyższe założenia, wyniosłby około 42 mln zł.</p> <p>Dodatkowo należy przyjąć, że kwota ta nie zostanie wypłacona jednorazowo (w jednym roku), lecz w ciągu kilku najbliższych lat. W związku z tym założono, że wszystkie odszkodowania zostaną wypłacone w ciągu 3 lat od wejścia w życie projektowanej ustawy i liczba wypłaconych odszkodowań będzie wzrastać proporcjonalnie w kolejnych latach.</p>											

7. Wpływ na konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorczość, w tym funkcjonowanie przedsiębiorców oraz na rodzinę, obywateli i gospodarstwa domowe

Czas w latach od wejścia w życie zmian		Skutki							Łącznie (0-10)
		0	1	2	3	5	10		
W ujęciu pieniężnym (w tys. zł, ceny stałe z 2017 r.)	duże przedsiębiorstwa	-	-	-	-	-	-	-	
	sektor mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw	-	-	-	-	-	-	-	
	obywatele, gospodarstwa domowe	7,0	14,0	21,0	0	0	0	42,0	
Dodatkowe informacje, w tym wskazanie źródeł danych i przyjętych do obliczeń założeń		<p>Dzieci matek pozbawionych wolności, wobec których stwierdzono nieważność orzeczenia, które przebywały z matkami w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia lub których matki w okresie ciąży przebywały w więzieniu lub innym miejscu odosobnienia będą miały możliwość uzyskania odszkodowania za poniesioną szkodę i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę w związku z ich pobytem w więzieniu. W razie śmierci tej osoby uprawnienie to przechodzi na małżonka, dzieci</p>							

	<p>i rodziców.</p> <p>O odszkodowanie będą mogły ubiegać się również osoby z potwierdzonym statusem działaczy opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych, które nie mają możliwości dochodzenia roszczeń za szkody i krzywdy wynikłe z represji za działalność antykomunistyczną na podstawie dotychczasowych przepisów.</p> <p>Wysokość skutków oszacowano analogicznie jak w pkt 6 OSR.</p>
8. Zmiana obciążeń regulacyjnych (w tym obowiązków informacyjnych) wynikających z projektu	
☒ nie dotyczy	
9. Wpływ na rynek pracy	
Nie dotyczy.	
10. Wpływ na pozostałe obszary	
Omówienie wpływu	Nie dotyczy.
11. Planowane wykonanie przepisów aktu prawnego	
Przepisy projektu będą miały zastosowanie od dnia jego wejścia w życie.	
12. W jaki sposób i kiedy nastąpi ewaluacja efektów projektu oraz jakie mierniki zostaną zastosowane?	
Nie przewidziano.	
13. Załączniki (istotne dokumenty źródłowe, badania, analizy itp.)	
Brak.	

BAS-WAPM-2340/17

Warszawa, 22 listopada 2017 r.

Pan Marek Kuchciński
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Opinia w sprawie zgodności z prawem Unii Europejskiej senackiego projektu ustawy o zmianie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (przedstawiciel wnioskodawcy: senator Robert Mamątow)

Na podstawie art. 34 ust. 9 uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 lipca 1992 roku – Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (Monitor Polski z 2012 r. poz. 32, ze zmianami) sporządza się następującą opinię:

1. Przedmiot projektu ustawy

Projekt nowelizuje ustawę z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz.U. z 2017 r. poz. 1987, zwanej dalej: ustawą). Do ustawy wprowadzany jest art. 8b, zgodnie z którym dziecku matki pozbawionej wolności, wobec której stwierdzono nieważność orzeczenia, które przebywało wraz z matką w więzieniu lub w innym miejscu odosobnienia lub którego matka, w okresie ciąży, przebywała w więzieniu, lub w innym miejscu odosobnienia, przysuguje od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę. W razie śmierci tej osoby uprawnienie do odszkodowania lub zadośćuczynienia przechodzi na małżonka, dzieci i rodziców. Odszkodowanie od Skarbu Państwa za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę przysługiwać ma również osobom o potwierdzonym statusie działacza opozycji antykomunistycznej lub osobom represjonowanym z powodów politycznych na podstawie ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych (Dz. U. poz. 696 i 1220 oraz z 2017 r. poz. 1386) (art. 8c ustawy). Zgodnie z projektem powyższe roszczenia nie przysługują natomiast osobom, których działalność, w okresie będącym

podstawą stwierdzenia nieważności orzeczenia albo uznania za nieważne decyzji, stanowiła zaprzeczenie działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.

Odpis żądania odszkodowania lub zadośćuczynienia sąd doręcza prokuratorowi z urzędu, a w prowadzonym w tym celu postępowaniu mają zastosowanie przepisy rozdziału 58 Kodeksu postępowania karnego (Dz.U. z 2017 r. poz. 1904), z wyjątkiem art. 555.

Do ustawy wprowadzany jest przepis przejściowy, zgodnie z którym w przypadku, gdy nieważność orzeczenia stwierdzono przed dniem wejścia w życie ustawy, żądanie odszkodowania lub zadośćuczynienia należy zgłosić w terminie trzech lat od wejścia w życie ustawy.

Ustawa ma wejść w życie 14 dni od dnia ogłoszenia.

2. Stan prawa Unii Europejskiej w materii objętej projektem ustawy

Prawo UE nie reguluje problematyki stanowiącej przedmiot projektu ustawy.

3. Analiza przepisów projektu pod kątem ustalonego stanu prawa Unii Europejskiej

Treść projektu nie jest objęta prawem Unii Europejskiej.

4. Konkluzja

Treść senackiego projektu ustawy o zmianie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego nie jest objęta prawem Unii Europejskiej.

Akceptował:
Dyrektor
Biura Analiz Sejmowych

Wojciech Arndt

Warszawa, 22 listopada 2017 r.

BAS-WAPM-2341/17

Pan Marek Kuchciński
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Opinia w sprawie stwierdzenia – w trybie art. 95a ust. 3 regulaminu Sejmu – czy senacki projekt ustawy o zmianie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (przedstawiciel wnioskodawcy: senator Robert Mamątow) jest projektem ustawy wykonującej prawo Unii Europejskiej

Projekt nowelizuje ustawę z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz.U. z 2017 r. poz. 1987, zwanej dalej: ustawą). Do ustawy wprowadzany jest art. 8b, zgodnie z którym, dziecku matki pozbawionej wolności, wobec której stwierdzono nieważność orzeczenia, które przebywało wraz z matką w więzieniu lub w innym miejscu odosobnienia lub którego matka, w okresie ciąży, przebywała w więzieniu lub w innym miejscu odosobnienia, przysługuje od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę. W razie śmierci tej osoby uprawnienie do odszkodowania lub zadośćuczynienia przechodzi na małżonka, dzieci i rodziców. Odszkodowanie od Skarbu Państwa za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę przysługiwać ma również osobom o potwierdzonym statusie działacza opozycji antykomunistycznej lub osobom represjonowanym z powodów politycznych na podstawie ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych (Dz. U. poz. 696 i 1220 oraz z 2017 r. poz. 1386) (art. 8c ustawy). Zgodnie z projektem powyższe roszczenia nie przysługują natomiast osobom, których działalność, w okresie będącym podstawą stwierdzenia nieważności orzeczenia albo uznania za nieważne decyzji, stanowiła zaprzeczenie działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.

Odpis żądania odszkodowania lub zadośćuczynienia sąd doręcza prokuratorowi z urzędu, a w prowadzonym w tym celu postępowaniu mają

zastosowanie przepisy rozdziału 58 Kodeksu postępowania karnego (Dz.U. z 2017 r. poz. 1904), z wyjątkiem art. 555.

Treść projektu nie jest objęta prawem Unii Europejskiej. Projekt nie zawiera przepisów mających na celu wykonanie prawa UE.

Senacki projekt ustawy o zmianie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa **nie jest** projektem ustawy wykonującej prawo Unii Europejskiej.

Akceptował:

Dyrektor

Biura Analiz Sejmowych

Wojciech Arndt